

Heli
Laaksonen
Jatkos.

Toisenlaisia
esitelmiä

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö
Otava

Sisälmykset:

Sinä.	7	Pujo.....	82	Itämeri.	148
Maa.	8	Peipit.....	84	Haahka.	151
Suomi.....	12	Ruis.....	85	Selkälokki.....	154
Laulujoutsen.	14	Makuupussi.....	87	Rakkohauru.	156
Mustarastas.	17	Valkoposkihanhi.....	91	Merihevonen.....	158
Otava.	19	Voikukka.	94	Hauista.	160
Orava.	22	Nokkonen.....	96	Pyöriäinen.....	163
Laji.	24	Mustaherukka.....	98	Muurahaisleijona...	166
Siemen.	26	Punanäppy.....	100	Lepakko.	167
Suomalainen.....	28	Pöly.....	101	Asia.	170
Koivu.....	31	Siili.	103	Kiivi.	173
Mänty.....	33	Varpunen.	107	Banaani.....	177
6.	36	Rotta.	109	Sitruuna.	179
Sieni.	39	Hyttynen.....	111	Tuonenomena.	181
Herkkutatti.	43	Litulaukka.....	113	Suurin kukka.....	183
Metsämyyrä.	46	Perhonen.	115	Tulppaani.....	185
Peura.	48	Ketonoidanlukko. ..	117	Kulta.	187
Huuhkaja.	51	Ojakellukka.	119	Mustikka.	191
Mehiläishaukka.....	54	Ulosteenyöjät.....	122	Puolukka.....	193
Sinivuokko.....	56	Keltasompasammal.	125	Puolukanpöhö.	195
Kevätpiippo.	58	Sisilisko.....	126	Lapinvuokko.	197
Käki.	59	Kurki.	128	Lakka.....	198
Käenkaali.....	61	Sammakko.....	131	Väinönputki.....	200
Karhukainen.	63	Suopursu.	134	Vaivaispaju.	202
Punarinta.....	66	Röyhyvihvilä.	137	Poro.	203
Asfaltti.....	69	Tupasvilla.	139	Revontulet.....	207
Harmaa koira.....	72	Sudenkorento.....	141	Talventörröttäjä.	210
Varis ja harakka.....	75	Vesiperhonen.	143	Loppulillukka.	212
Porkka- ja peruna.....	77	Taivaanvuohi.....	144		
Rypsi vaiko rapsi.	79	Saukko.....	146	<i>Lähteillä.....</i>	<i>215</i>

Copyright © Heli Laaksonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava, 2024

Kuvitus: Heli Laaksonen

Graafinen suunnittelu: Piia Aho

ISBN 978-951-1-49303-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

Sinä.

Keitä te ootte te pienet pojat,
 kunnen mä tunne teitä?
 Kenes flikoi sitä olla?
 Mistä olet?
 Mihin kuulut?

Vastausehdotus uteluihin:

No,
 taksonomisesti ottaen
 eliökunnan eli *Biotan*
 aitotumaisiin eli *Eucaryaan*
 ja sen eläimiin eli *Animaliaan*
 ja sen selkäjänteisiin eli *Chordataan*
 ja sen selkärankaisiin eli *Vertebrataan*
 ja sen nisäkkäisiin eli *Mammaliaan*
 ja sen kädellisiin eli *Primatesiin*
 ja sen isoihmisapinoihin eli *Hominidaeen*,
 täsmällisemmin sen alajiin
Homo sapiens sapiens.
 Nykyihmine
 täsä
 hei!

M a a .

Sinulla on Maa.
 Maalla on Sinut.
 Oletko Maan kanssa sinut?

On elämän syntyminen sitten
 suunniteltua tai sattumaa,
 käytännön järjestelyjä se vaatii.

Maalla kävi mäihä.
 Aikojen aamussa,
 alkuhässäkässä,
 pyöreät 14 mrd. vuotta takaisin
 Maan hiukkaset lähetettiin
 muitten muassa matkaan
 suuren pamauksen saattelemana.
 Liki 4,6 miljardia vuotta sitten
 Maa alkoi muotoutua omaksi itsekseen
 ja jämähti elokehälle
 – sille etäisyydelle Auringosta,
 jossa vesi ei kiehu höyryksi,
 eikä jähmety jääksi.

Kaikilla planeetoilla ei ole maata ensinkään:
 Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptunus ovat kaasua.
 Harva viihtyy niissä pidempään!
 Meidän Maamme tiivistyi piukaksi palloksi
 kaasuista, kivistä ja pölyistä.
 Täällä on maata näkyvissä
 ja merivettä rantaan saakka.
 Monien mahdollisuuksien tontti.

Veden lisäksi
 ilmakehä on hyvä olla
 suojaamassa avaruuden säteilyltä
 ja helpottamassa hengittämistä.
 Sellainen muodostui
 vesihöyrystä, hiilidioksidista, vedystä ja typestä,
 kun muinaiset tulivuoret hönkivät kaasujaan,
 ja avaruudesta mäjähтели jäämötikäleitä.
 Bakteeritoiminta alkoi pitää
 kehän ilmaa hapekkaana.

Happea tarvitaan hengittämiseen.
 Lisäksi siitä muodostuu otsonia
 kamppailuissa ultraviolettisäteilyn kanssa.
 Näin tulos kerrottaisiin Urheiluruudussa:
 $O_3 - UV, 3 - 1.$
 Otonikerros suojaa kaikkien elollisten soluja
 Auringon tuimalta lyhytultraviolettisäteilyltä.

Kasvillisuus peesasi.
 Elämä leveni.
 Nyt Maa on viheriä kivi.

Maa on vierivä kivi.
 Se kaahii avaruudessa
 kotigalaksinsa Linnunradan tahtiin
 ja kiertää sitä muun aurinkokunnan mukana
 järkevän kaukana keskuksen mustasta aukosta,
 luhistuvista tähdistä ynnä muista kahakoista.

Maa pyörii sekä Auringon pillin mukaan
 että itsensä ympäri,
 silloin saa kauniin tasaisen päivetyksen.
 Gravitaatiovoimat pitävät Maan raiteillaan,
 holtti pyörähtelyssäkin!

Maan koko on sopiva.
Mittakaava on järjen käsitettävissä.

Matka maan keskipisteeseen on
6371 kilometriä.
Se on kolme lomareissua
Hesasta Hettaan ja takaisin.

Maa on kolmikerroksinen:
sydän, vaippa ja kuori.

Maan **sydän** on raskas
niin kuin monen sen asukkaankin.
Sisimpään kovaan ytimeen
on vajonnut rautaa, kultaa ja nikkeliä,
sitä ympäröi sulana poriseva massa.
Olosuhteiltaan ydin ei ole mikään olohuone.
Lämpötila on 5000–6000 astetta.
Paine nelisen miljoonaa ilmakehää.

Vaippa on kolmetuhatkilometrinen,
aladoobimaisen sekava kerrostuma.
Sulista ja kiinteistä,
metalleista ja kivistä
koostuvan vaipan liikunnot vaikuttavat
pallon päällä eläviin saakka.
Lämpötilamuutosten aikaansaamat
seismiset virtaukset tyrkkivät mannerlaattoja,
pudottavat japanilaisten parvekkeelta petuniat,
kaatavat voimalat, sysäävät tsunamit.
Islantilaisten patioille muhoaa kuumaa magmaa
muljaavien laattojen raoista.

Kuori on tutkituin kerros,
onhan pääsykin helppoa,
tuossahan se, jalkain juuressa.

Merien alla kuori on ohuimmillaan,
heiveröiset 5 kilometriä,
vuoristoissa paksuimmillaan,
likemmäs 70.
Siihen on läjittynyt
suht. kepeitä kivilajeja kuten graniittia.
Kuoren päällä keikkuu
multaa, niittyjä, metsiä, suurkaupunkeja,
kissoja, kanoja ja maanmatosia.

Maalla on myös Kuu.
Kuulla on vain Maa.
Heillä on toisensa.
Se ei kummallekaan riitä,
mutta lohduttaa.

Kuun vetovoima
tasapainottaa Maata,
rauhottaa sen hyörimistä,
tekee ilmaston säyseämmäksi.
Kuu haalaa meret
vuoroin ylös, vuoroin alas
niin kuin päiväpeiton.

Kuuhun on 384 400 km.
Kuu etääntyy Maasta
joka vuosi vähän.
Niin käy pitkissä suhteissa.

Kuussa on käynyt 12 ihmistä.
Ihmisen vuodessa on 12 kuuta.

S u o m i .

Suomi on maa,
joka seisoo omilla puujaloillaan
havumetsävyöhykkeellä.

Suomi on matala
– Sveitsiin verrattuna –
korkeimmillaankin vain kilometrinen,
mutta jos hollantilainen pyöräilee tänne,
hän kiroaa mäkisyyttä.

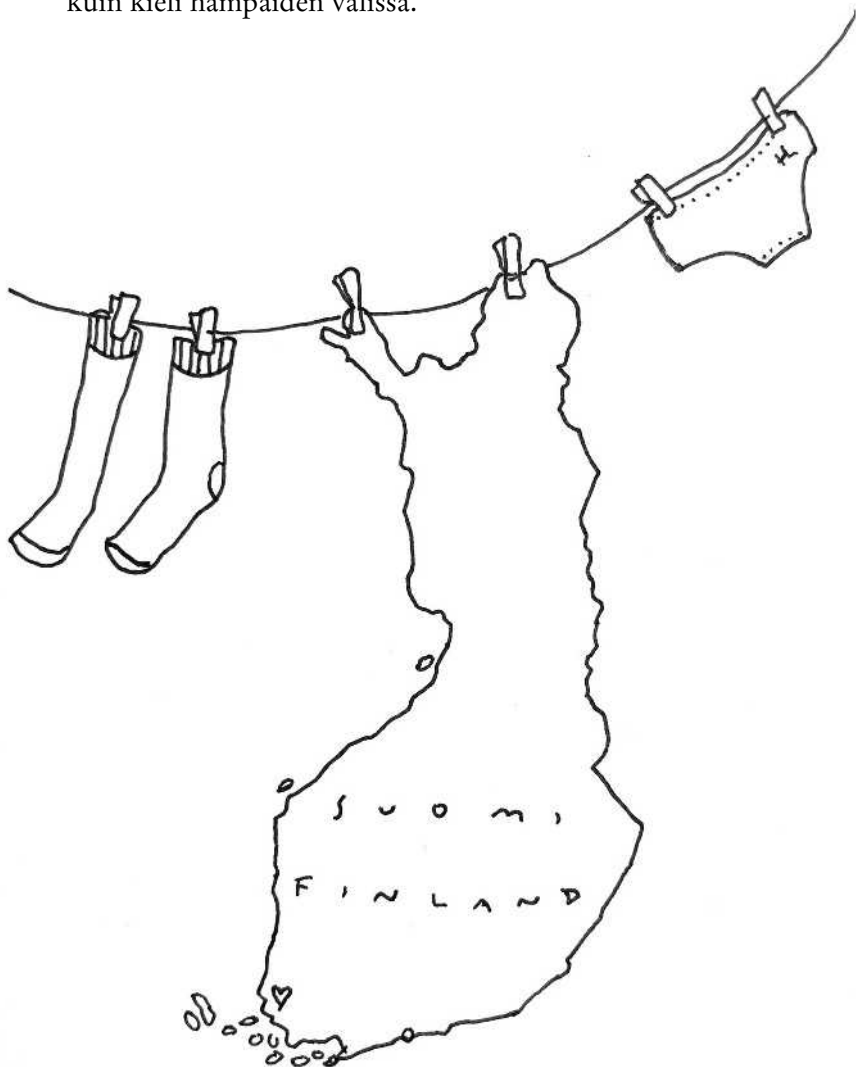
Suomi on pitkä ja pystyssä:
rajojen sisäpuolelle mahtuu
samaan aikaan pulkkakeli ja kukkaretki,
samalla kyläilyllä tuntureita, tammilehtoja, lummelampia.
On maita, joilla ei ole saaren saarta,
Suomi ei tiedä, mihin kaikkia edes käyttäisi.
Suotontteja olisi myytäväksi asti,
mutta kysyntä on pientä.
Suomi on satojen tuhansien järvien maa,
vaikka kertoo aina kaikille, että tuhansien.

Kun Suomi viettää syntymäpäiviään,
jotkut kättelevät, toiset kattelevat.
joitain laitetaan, toisia kiitetään.

Suomen muoto on tuulussa liehuvan essun.
Suomea viiltää pohjoisnavan reuna.
Suomen eteläisin kaupunki on Fuengirola.
Suomen länsipuolella on Itämeri.

Ruotsin suussa Suomi on itämaa.
Omasta idästämme emme nyt jaksa.

Suomi on idän ja lännen keskellä
kuin kieli hampaiden välissä.

Laulujoutsen.

Ääni soi
 maaliskuussa.
 On jo valoa,
 valoa töihin mennessä palatessa valoa,
 vaikka jää riskuu toppasaappaan alla.
 Ääni soi
 Suomen taivaalla.
 Vaskifoni,
 hopeatorvi,
 kampiliira.
 Rannoilla, soilla soi.
 Sieltä tullaan taas takaisin!
 Olisiko meillä vuodenaikojakaan,
 ellei suuri valkea yli kuohuin kiitäisi
 niitä vaihtamaan kuin lakanoita?

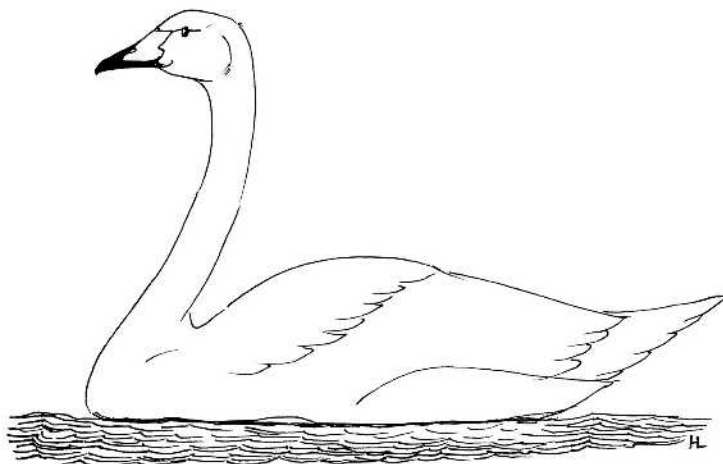
Miten lähellä laulujoutsenen joutsenlaulu oli!
 Itämerensuomalaisille muinoin lintu oli pyhä,
 mutta puute ja nälkä ajoivat joutsenmetsälle.
 Sotien jälkeen kanta oli ammuttu pariinkymmeneen pariin.
 Valistustyöllä ja yleisellä järjen käteen ottamisella
 suunta saatiin kääntymään.
 Nyt kansallislintuja pesii täällä kymmenen tuhatta
 ja muuttoaikaan niitä voi satakintuhatta levähtää.

Laulujoutsen on ylväs näky,
 kunhan katsoo muualle, kun se hakee ruokaa.
 Puolisukeltajan pyrstö jää pinnalle nököttämään
 kuin roskapussi pihanurmikolle.

Pitkä sojokaula yltää
vedenalaisiin vegeruokiin,
palpakoihin, lumpeen juuriin.

Tuonelanmustat jalat eivät hevillä jäädy.
Niissä on kadehdittava lämmönsiirrinjärjestelmä.
Sydäimestä räpylään virtaava vastalämmitetty veri
ja räpylöistä sydämen suuntaan liikkuva jäähtynyt veri
kohtaavat toisensa likikkäin kulkevissa suonissa,
jolloin kylmä lämpenee ja lämmin jäähtyy.
Koko ajan on sopiva!

Ulpukankeltaisella nokallaan laulujoutsen
kokoaa mutaa, sammalta, levää vesirajaan
ja editoi räpylöillään niistä pesäkukkulan.
Toukokuussa munat pataan,
kesäkuussa kuoriudutaan.

Laulujoutsen,
Cygnus cygnus

Untuvikko,
 kaupunkilumenharmaa nokinokka,
 on hän,
 jota sadussa rumaksi mollattiin,
 kun ei kylpyankaan muottiin mahtunut.
 Elokuussa omat siivet jo kantavat.

Lauhana talvena tehdään lähtöä
 muuttomatkalta vasta joulukuussa
 eikä silloinkaan kauas,
 johonkin Kattegatiin–Skagerrakiin vaan.

Joutsen, *Cygnus*,
 on pohjoisen taivaan tähdistö,
 jonka yli risteää Linnunrata.
 Joutsenessa on toivoa:
 siellä värjyvät
 ensimmäiset ihmisen löytämät
 periaatteessa elinkelpoiset,
 maankokoiset planeetat.
 Insinööriväki sai ne nimetä.
 Niistä tuli sulokkaat
 Kepler-186f ja Kepler-452b.

(Oli Suomen Joutsenkin ensin Laënnec,
 ranskalainen fregatti, 1902 valmistunut.
 Se ehti olla myös rahtilaiva Oldenburg Saksassa,
 ennen kuin aika suomalaisen merenkulun ikonina alkoi.
 Nyt Suomen Joutsen edustaa
 purjehduksen historiaa Aurajoessa.)

Mustarastas.

Niin kuin Suomen kansallislintu
on vilpittömänvalkoinen,
on Ruotsin kansallislintu
synninmiilunmusta.

Koltrast,
hiilirastas,
black bird,
musta lintu.

Herra kiiluu kuin vinyylilevy,
silmä sormuksena, nokka kultaneulana.
Rouvan asu toistaa tomunruskeaa
kuin tamppaustelineen alla seissyt.

Päätyönä on pää matalana
pensaan alla karikkeessa
nilviäisjahdissa
kääntää lehtiä kärtyyisenä
kuin meijä miäs mielipidesivua.

Entinen eteläisten lehtojen laji on yleistynyt
yhä pohjoisempien pihojen tyyppilinnuksi.
Omenat, pähkinät, marjat houkuttavat.
Ruokintapaikkojen hellämielet auttavat yli talven,
lellityimmät rastaat eivät saa lainkaan muutetuksi.

Pesii maassa tai matalalla,
luottavaisena kuin ruotsalainen yhteiskunta.
Dreijailee savesta ja sammalesta kuppimaisen pesän,
munat kuin kuusi koruturkoosia perintömaljassa.

Mustarastaan ääni laskeutuu korkealta
 omanarvontuntoisena
 koko keväiseen ilmanalaan
 kuin mestarin huilusoolo
 (ei nokkahuilu-).

Laulu mainitaan monessa maassa
 kaikkien aikojen parhaaksi.
 Rastaan kultaisissa varpaanjäljissä
 Abban Agnethan on ollut kevyt
 sinisillä saapassäärillä polkea rytmiä.

Mustarastaalla ei ole omaa tähdistöä.
 Ei ole mustatorvisienellä eikä mustikallakaan.
 Tai ehkä niitä ei ole vielä havaittu;
 mustia tähtiä taustanaan musta ikuisuus.

Mustarastas,
Turdus merula

O t a v a .

Ihminen puuhakkuudessaan
on järjestänyt tähdetkin.

Vaikka tähtiä lie äärettömästi,
vuonna 1922 tiedeyhteisö linjasi,
että tähdistöjä on taivaankartalla tismalleen 88.

Kasikasi on niin kohtuullinen määrä,
että ei haittaa, vaikka ne lausuisi ääneen,
aakkosissa ja suomenkielisin nimin:

Ajokoirat. Ajomies. Alttari. Andromeda.

Bereniken hiukset. Delfiini. Eridanus. Etelän kala.

Etelän kolmio. Etelän kruunu. Etelän risti. Etelän vesikäärme.

Feeniks. Harppi. Heilurikello. **Herkules. Härkä. Ilmapumppu.**

Ilves. Intiaani. Iso karhu. Iso koira. Jousimies. Joutsen. Jänis.

Kaksoiset. Kalat. Kameleontti. Karhunvartija. Kassiopeia.

Kaukoputki. **Kauris. Kefeus. Kentauri. Kettu. Kilpi. Kirahvi.**

Kolmio. Kompassi. Korppi. Kotka. Krapu. Kulmaviivoitin.

Kultakala. Kurki. **Kuvanveistäjä. Kyyhkynen. Kärpänen.**

Käärme. Käärmeenkantaja. Köli. Leijona. Lentokala.

Lohikäärme. Lyyra. Maalari. Malja. Mikroskooppi. Neitsyt.

Nuoli. Oinas. Oktantti. Orion. Paratiisilintu. Pegasus. Perseus.

Peräkeula. Pieni hevonen. Pieni karhu. Pieni koira.

Pieni leijona. Pohjan kruunu. Purje. Pöytävuori. Riikinkukko.

Sekstantti. Sisilisko. Skorpioni. Sulatusuuni. Susi. Tukaani.

Vaaka. Valaskala. Veistotaltta. Verkko. Vesikäärme.

Vesimies. Yksisarvinen.

Tummemmalla präntätyt voi painottaa kuuluvammin:
ne näkyvät Suomen yllä.

Tähtikuvioista nimekkäin,
7-osainen **Otava**,
puuttuu listalta,
sillä se kuuluu suurempaan kokonaisuuteen,
Isoon karhuun, *Ursa Majoriin*.

Suomalaiset ovat hahmottaneet siinä
sulkuverkon, jolla pyydetään kalaa joen virrassa
– eli otavan.

Muut kansat näkevät samassa tähtikuviossa
vankkurit, auran, lihakirveen, kauhan, kattilan
tai ruumisvaunut ja saattoväen sen perässä.

Otavan tähtien nimet ovat kuin
 koirapoikueella pentulivessä:
 Dubhe, Merak, Phecda,
 Megrez, Alioth, Mizar ja Alkaid.

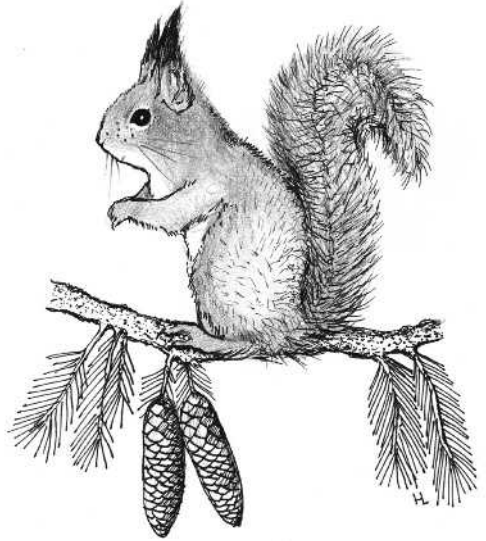
Niiden avulla voi jäljittää Pohjantähden.
 Ota mukaasi kauhan oikeanpuolimmaisat
 Duphe ja Merak,
 ja anna niiden johdattaa kohtisuoraan
 kulkusuuntaan viiden kauhankupin verran.
 Saavutte kohteeseen.
 Siinä se pitää kaikkeutta sijoillaan:
 Maailmantappi eli
 Taivaannaula eli
Stella Polaris eli
 Pohjantähti,
 yllättäen monesta tähdestä koostuva,
 hyvin lähellä taivaannapaa tuikkiva joukkio.

Mehiläinen meidän lintu
 lensi Otava tienviittanaan hakemaan
 taivaallista mettä luojaan kellareista,
 että Lemminkäinen saisi puhekykynsä takaisin,
 kun äitinsä niin nätisti pyysi.

Millään muulla kustantamolla
 ei ole yhtä suurta valomainosta kuin Otavalla.
 Tähtikirkkaana yönä
 ylös vilkaistessa muistuu,
 mikä valaisee vaellustamme.
 Kirjallisuus ♥.

Orava.

Vitsi on vanha,
 mutta uudet ovat huonompia.
 Mitä kissa sanoo? Miu.
 Mitä lehmä sanoo? Muu.
 Mitä lammas sanoo? Mää.
 Mitä orava sanoo? Tosi on!

Orava,
Sciurus vulgaris

Tajuamiseksi tarvitaan joko korkeaa ikää,
 taloushistoriallista sivistystä tai alaviite¹.

Orava asettuu pankin tunnuksiksi luonnostaan.
 Se on säästäväisyyden vertauskuva kootessaan
 talven varalle siemeniä, pähkinöitä, terhoja.
 Jos korkealla oksanhaarassa näkee sienen,
 se ei todennäköisesti ole uusi laji tieteele,
 vaan hapero, jonka orava hissasi kuivumaan.
 Pahoista puheista huolimatta orava
 muistaa ja löytää varastonsa erinomaisesti.
 Unohtuneetkin kätköt palvelevat metsän ekologiaa:
 kuusensiemenet kelpaavat muille syöjille
 – tai itävät ja kasvavat suuriksi puiksi.

Oravalla on myös menneisyytensä rahapiireissä.
 Vaikka ei ymmärtäisi busineksista paljonkaan,
 tietää, että raha-sanan alkup. merkitys on oravannahka.
 Turkiksilla on käyty vuosituhanneet kauppaa.
 Tikkuri tarkoittaa 10 oravannahkaa.
 Tikkurila oli ennen juna-asemoitumistaan turkiskeskus.